

ÖMER FERİT KAM'IN FARŞÇA ŞİİRLERİ VE TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY*

ÖZET

Bu makale, Ömer Ferit Kam'ın Farsça Şiirleri ve Türkçe çevirisinden ibarettir. Ferit Kam'ın Farsça Şiirleri, Afgan kralına yazdığı 49 beyitlik mesnevi, Fars edebiyatının ünlü Şairi Hâkânî-yi Şirvânî'nin meşhur kasidesi *Eyvân-ı Medâyin*'e nazire olarak ilk mısraını da tazmin ettiği 16 beyitlik kaside, 12 ve 9 beyitlik iki gazel, 8 beyitlik Mevlânâ 'Âşır Efendi adına bir başka gazel, 11 kıta ve 2 rubaiden oluşmaktadır.

Türk dili ve edebiyatının, Türk düşünce tarihinin büyük ustalarından olan ve Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Ferit Kam, çalışmalarını din, tasavvuf, felsefe, edebiyat ve kısmen tarih alanlarında yoğunlaştırmış, araştırmacı, düşünür, öğretim üyesi, yazar ve aynı zamanda Türkçe ve Farsça Şiirler de kaleme almış bir Şairdir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Ferit Kam, Afgan Kralı Emânullah Han, Hâkânî-yi Şirvânî, Mevlânâ 'Âşır Efendi, Farsça Şiirler.

ABSTRACT

This study is on Ömer Ferit Kam's Persian Poems and their Turkish translations. Ferit Kam's Persian poems consist of a 9 couplet Mathnawi in which the Afghan king was praised; a 16 couplet qasida, Kam's pastiche to Khâqânî of Shirwân's; 12 and 9 couplet two lyric poems; another 8 couplet lyric poem dedicated to Mawlânâ 'Âşır Efendi; 11 quatrain and 2 rubai.

Ömer Ferit Kam, one of the big masters of Turkish language and literature and fluent in Turkish, Arabic, Persian and French, focused his studies on religion, Sufism, philosophy, literature and partially on history. He was a researcher, thinker teacher and a writer. He was also a poet who wrote in both Turkish and Persian.

Keywords: Ömer Ferit Kam, King of Afghan Amânullah Khan, Khâqânî of Shirwân, Mawlânâ 'Âşır Efendi, Persian Poems.

* Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edb. Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Giriş

Tanzimat'tan sonra hem Batı, hem de Doğu kültürünü benimseyen ve her iki kültürü birbirini tamamlayıcı birer erk olarak kullanan yeni bir zümre ortaya çıkmış ve bunlar, yalnız ilimle değil, dil, edebiyat ve felsefeyle de yakından ilgilenmişlerdir. Bu ilgi bazılarında, sadece geçici bir şiir ilgisinden ibaret kalmamış, özel bir çalışmanın ürünü olarak, sağlam bir zevke dayanan devamlı bir iş edinmenin verebileceği olgunlukla bir dereceye kadar yükselmiştir. Bunlar, öğrendikleri Arapça ve Farsça ile, ilmî ve edebî eserleri asıl metinlerinden okuyarak Doğu edebiyatının bütün kavramlarıyla mazmunlarına nüfuz ettikleri gibi, öğrendikleri yabancı dille de Batı edebiyatını ve felsefesini yakından incelemek fırsatını bulmuşlardır.¹

İşte Ferit Kam, hem ilim, hem felsefe ve hem de dil ve edebiyat alanında ülkemizin yetiştirdiği bu seçkin kişilerden biridir.

Ömer Ferit Kam

1 Şaban 1280'de (11 Ocak 1864) İstanbul Beylerbeyi'nde dünyaya geldi. Babası, Çankırlı Deli Kurtoğulları'ndan Sadık Efendi'nin oğlu, ilk doktorlardan Gazi Ahmed Muhtar Paşa'dır. Annesi, yine Çankırlı Molla Kuzu ailesinden Emin Efendi'nin kızı Fatma Fitnat Hanım'dır.²

Ferit Kam, ilkokuldan sonra Beylerbeyi Rüşdiyesi'ni bitirince babasının isteğiyle Mekteb-i Mülkiyye-yi Şâhâne'ye kaydoldu; fakat bir yıl sonra ayrılarak Hukuk Mektebi'ne girdi. Babasının ölümü üzerine ikinci sınıfta öğrenimini yarıda bıraktı. Özel hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri aldı.

1890'da Fahri Bey'in kızı Fatma Rukiye hanımla evlendi. İki kız bir oğlan üç çocuğu oldu.

1887'de Bâbiâli Tercüme Odası'nda mütercim olarak göreve başladı. 1888'de Beylerbeyi Rüştiyesi'nde Fransızca muallimliği yaptı. Ayrıca cami derslerine de katılarak 1905'te Mustafa Âsım Efendi'den icazet aldı. Aynı yıl İran'ın İstanbul elçisi Rızâ Dâniş Han'ın Lahey Barış Konferansı hakkında

¹ Levend, Ağâh Sırrı, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1946, s. 9-10.

² Ömer Ferit Kam'ın hayatı, edebî kişiliği, düşüncesi ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Levend, *a.g.e.*, s. 13-107; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh yayınları, İstanbul 1988, I, 399-402; Bolay, Süleyman Hayri, *Ferid Kam*, Ankara 1988, s. 7-185; a.mlf., "KAM, Ömer Ferit", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV, 271-273; Özalp, M. Nazmi, *Ömer Ferid Kam*, İstanbul 2000, s. 11-147; Çeltik, Halil, *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı*, Ankara 1998, s. 1-44; Ömer Ferit Kam, *Dini Felsefî Sohbetler* (sad. Süleyman Hayri Bolay), Ankara 2003, s. 7-14.

yazdığı şiiri Türkçe'ye çevirdiği için İran hükümeti tarafından kendisine *Şîr-i Hurşîd* nişanı verildi. 1914'te Dârülfünun'da Türk edebiyatı müderrisliğine, 1917'de Süleymaniye Medresesi'nde Felsefe-i umumiye tarihi müderrisliğine, 1919'da Dârü'l-hikmeti'l-İslâmiyye üyeliğine atandı. Bir yıl sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi metinler şerhi müderrisi oldu. Bir ara açıkta kaldı. Sonra 1924'te Dârülfünun İran edebiyatı müderrisliğine atandı ve 1933'te bu görevden uzaklaştırıldı. 1936-1941 yıllarında Maarif Vekaleti Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu üyesi olarak çalıştı. 1943'te Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi İran edebiyatı öğretim üyeliğine tayin edildi. 22 Mayıs 1944'de vefat etti. Ankara'da Cebeci Asrî Mezarlığı'na defnedildi.

Küçük yaştan itibaren eski divanları okuyan, klâsik kaynakları inceleyen; eski simya ve kimyadan astroloji ve astronomiye, mitolojiden tarihe, kelâmdan tasavvufa kadar birçok alanda bilgi sahibi olan Ferit Kam, çalışmalarını din, tasavvuf, felsefe, edebiyat ve kısmen tarih alanlarında yoğunlaştırdı. Türk ve Fars edebiyatları alanındaki çalışmaları ve birikimi yanında Fransız edebiyatını ve şiirini de yakından tanıdı. O, Türk, Arap, Fars ve Fransız dillerini, edebiyatlarını ve felsefelerini bilen usta bir araştırmacı, düşünür, öğretim üyesi, yazar ve aynı zamanda Türkçe ve Farsça şiirler de yazan bir şairdir.

Ferit Kam'ın ilgilenmediği konu, dalmadığı problem yok gibidir. O, devrinin birçok aydını ve düşünürü gibi çeşitli felsefi meseleler üzerine eğildi. Ateizm, nihilizm ve panteizmin, vahdet-i vücudun ve materyalizmin kaynakları, doğurduğu problemler, karamsarlık, kadercilik ve determinizmin ah-lâki yönden olumsuz tesirleri, ölüm, ruh ve imanla ilgili meseleler; aklın gücü; milliyet şuurunun fert ve toplum üzerindeki etkileri, inkarın psikolojisi, insan hürriyeti ve daha birçok konularla meşgul oldu.

Şiirlerinde *Ferîd* mahlasını kullanan Kam, Türkçe şiirlerinden başka Farsça şiirler de kaleme aldı.

Eserleri: Türehat (İlk şiirleri), Şiir Defteri, Âsâr-ı Edebiyye Tetkikatı Dersleri, Şerh-i Mütûn Ders Notları, İran Edebiyatı Tarihi, Afgan Şairleri, Felsefe Lugatçesi, Dinî Felsefî Musahabeler, Vahdet-i Vücûd, Eski İran'da Felsefe, Hall-i Mesele-i Tabiat ve Emile Boirac'tan çevirileri (Mebâdi-i Felsefeden İlm-i Ahlak ve İlm-i Mâ Ba'de't-tabîa).

Farsça Şiirleri ve Türkçe Çevirisi

Ferit Kam'ın Farsça şiirleri, dört ayrı eserde yer almaktadır. Bunlar, Ferit Kam'ın Afgan kralı hakkında yazıp bizzat kendisinin Evkâf Matbaası'nda bastırıldığı 49 beyitlik mesnevi, *be-Hâkpa-yi A'lâ Hazret Pâdişâh-i Afgân Emânullah Hân Halled-e'llâhu Mulkehu* (İstanbul 1928); dört manzume (49 beyitlik mesnevi, sekiz ve dokuz beyitlik iki gazel ve bir kıta) hariç bü-

tün şiirlerin bulunduğu, Agah Sırrı Levend tarafından hazırlanan *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, (İstanbul 1946); Levend'in çalışmasındaki şiirlere ek olarak, ayrıca sekiz ve dokuz beyitlik iki gazelin yer aldığı, M. Nazmi Özalp tarafından hazırlanan *Ömer Ferid Kam* (İstanbul 2000) ve son olarak, ilk üç eserde geçmeyen başka bir kıtanın bulunduğu, İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın eşsiz çalışması, *Son Asır Türk Şairleri* (Dergâh yayınları, İstanbul 1988) adlı eserlerdir.

Bu şiirler, Afgan kralına yazılan 49 beyitlik mesnevi, Fars edebiyatının ünlü şairi Hâkânî-yi Şîrvânî'nin (520-595/1126-1199) meşhur kasidesi *Eyvân-ı Medâyin*'e nazire olan ve ilk mısraı da tazmin edilen 16 beyitlik kaside, 12 ve 9 beyitlik iki gazel, 8 beyitlik Mevlânâ 'Âşır Efendi adına bir başka gazel, 11 kıta ve 2 rubaiden oluşmaktadır.

Kam, şiirlerini aruz vezninin mütekarib, hezec (5 manzume 3 ayrı kalıp), remel (6 manzume 2 ayrı kalıp), hafif, müctes (2) ve muzâri bahirlerinde kaleme almıştır. Bunlar:

Mesnevi: (Mütekarib bahri, feûlün, feûlün, feûlün, feul/feûl)

Bu şiir, Afgan Kralı Emânullah Han'ın (1892-1960) 29 Mayıs 1928'de İstanbul'da Dârülfünun'u ziyareti münasebetiyle yazılmıştır.³ Mesnevinin ilk beyti:

امین خدا و امان اله

ایا پادشاه معالیناه

Ey büyüklerin kendisine sığındığı padişah!

Allah'ın emini, Tanrı (kullarının) sığınağı!

Kaside: (Hezec bahri, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün)

Bu kaside, Hâkânî-yi Şîrvânî'nin meşhur kasidesi *Eyvân-ı Medâyin*'e nazire olup 16 beyittir.⁴ Kasidenin ilk beyti:

آبادئ عالم را خود عین خرابی دا

"هان ای دل عبرت بین از دیده نظر کن هان"

³ Ömer Ferit Kam, *be-Hâkpâ-yi A'lâ Hazret Pâdişâh-i Afgân Emânullah Hân Hallede'llâhu Mulkehu*, Evkâf Matbaası, İstanbul 1928.

Not: Bu mesnevi ve kaside, Veyis Değirmençay, "Ömer Ferit Kam'ın Afgan Kralı Emânullah Han'a Methiyesi ve Hâkânî-yi Şîrvânî'nin Eyvân-ı Medâyin Adlı Kasidesine Naziresi" adlı makalede metinleri, çevirileri ve anlatımlarıyla birlikte verilmiştir (Nüsha, Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz 2005, Ankara, Yıl V, S. 19, s.12-22).

⁴ Levend, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, s. 135-136; Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 224-225.

Bak, ey ibret alan gönül, gözünle bir bak!

Dünyanın bayındır yerlerini yıkılmış bil.

Gazel 1: (Hezec bahri, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün)⁵

نیرزد نزد عاقل پر پشه دولت دنیا بیایى گر منم کافر بخواه از جان و دل تنها بیا با ما بکن یاری بسوی عالم بالا من این شاه جهان خواهم که تختش قرب او آند اگر دانستنتش خواهی ببین الای استنتنا تجلیزار الله است چشم غفلتت بگشا عجب بخت و عجب طالع که ببند روی او هر ج چه دولت عزّ قربت را که مشتاقش همه اشیا دگر چیزی نمی دانم بجز مولی و مولانا	دلا بگذر دلا بگذر ازین سودا وزین غو غا در این وادی مشو حائر که نقش پایها ظاهر الای جذبیه باری توئی هر ذره را ساری نه اقبال جهان خواهم نه احسان مهان خواهم زهی قربی زهی راهی زهی مهی زهی ماهی دلی کو اوج آن ماهست به روزان شبانگاهست کنشت و مسجد جامع همه اندیشهء طامع غنیمت دان صحبت را در او یلی تو دولت را فرید فرد میدانم سقاطه چین آن خوانم
--	---

Ey gönül! Ey gönül! Vazgeç, vazgeç bu sevdadan ve bu kavgadan.

Akıllının nezdinde bir sivrisinek kanadı bile etmez dünya devleti.

Bu vadide şaşkın olma; çünkü ayakların izini apaçık

Bulursun; eğer bensem kafir, can ve gönülden uzaklaş.

Ey Allah'ın cezbesi! Sensin her zerreye nüfuz eden;

Gel, yukarıdaki âleme (gidişte) bize yardım et.

Ne dünyanın ikbalini isterim, ne de büyüklerin ihsanını.

Ben bu dünya şahını isterim ki tahtı ev ednâ'dır.⁶

Ne güzel yakınlık, ne güzel yol, ne güzel güneş, ne güzel ay!

Eğer onu bilmek istersen illâ⁷ istisnasına bak.

Zirvesi ay olan gönül (için) gündüzleri, akşam vaktidir.

Allah'ın tecelli ettiği yerdir, gaflet gözünü aç.

Kilise ve cuma mescidi, hepsi tamahkar düşüncedir.

Ne güzel talih ve ne güzel baht! Kim görür her yerde onun yüzünü?

Ganimet bil sohbeti, onda bulursun sen devleti;

Ne devleti, bütün varlığın arzuladığı izz-i kurbeti.⁸

⁵ Özalp, a.g.e., s. 368.

⁶ *Ev ednâ: belki daha yakın:* “İki yayın beraberliği gibi, belki ondan da yakındı”, *Kur'an-ı Kerim*, 53 Necm 9. ayetten iktibastır. Bu âyet, Hz. Peygamber'in Miraç gecesinde Allah'a olan yakınlığının iki yay aralığından daha az oluşunu anlatır (Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2000, s. 130).

⁷ *İllâ:* Lâ ve illâ/Lâ-İllâ: Lâ İlâhe İllallah (Allah'tan başka ilâh yoktur) kelime-i tevhidindeki lâ nefy (olumsuzluk edatı), illâ ispat içindir. “Yoktur ilâh, Allah vardır ancak” gibi. Lâ ile mâsivanın ve ağyarın yokluğuna, illâ ile de Allah'ın varlığına hükmedilir. Lâ ve illâ, fenâyı ve bekâyı simgeler (Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2001, s. 224).

⁸ *İzz-i kurbet:* Allah'a yakın olma şerefi.

*Meydanın eşsiz Ferit'iyim; o sofranın döküntülerini topluyorum;
Gayri bir şey bilmiyorum Mevlâ'dan ve Mevlânâ'dan⁹ başka.*

Gazel 2: (Remel bahri, fâilâtün, feilâtün, feilâtün, fa'lün)

Mevlânâ Âşır Efendi -Allah'ın selâmı üzerine olsun- için söylenmiştir.¹⁰

¹¹ Gâhem az مرحله بانگ جرسی می آید
خود ندانم ز کجا این هوسی می آید
جای درّ و گهرش خار و خسی می آید
گفت هاتف که ترا دادرسی می آید
بمن از سوی یمن بوی کسی می آید
موسی طور از آن با قبسی می آید
از پس پرده و دیوار کسی می آید
صبر کن کز عقبش خیر بسی می آید

بخاکپای مولانا عاشر افندی سلمه الله
گاه بر خاطر من ملتسمی می آید
فارغ از مشغله ء سود و زیان باید شد
گر بدریا بزنم دست طلب را هر بار
ناله از جور فلک ای دل بیچاره مکن
نفسش نفخهء بوی نفسی رحمانی
رو بکن زود دلا نور اناللهی را
هان هان ای دل شوریده در راز ببند
جفته ای گر بخوری از خر نادان فرید

Mevlânâ Âşır Efendi'nin -Allah'ın selâmı üzerine olsun- Ayağının Tozu İçin:

*Bazen bana bir tebessüm geliyor,
Bazen de menzilden bir zil sesi geliyor.
Kâr ve zarar meşgalesinden uzak olmak gerek;
Bilmiyorum ben, bu heves nereden geliyor.
Eğer elimi denize vursam, her defasında
İnci ve cevher yerine çerçöp geliyor.
Ey çaresiz gönül! Feleğin cevrenden feryat etme;
(Çünkü) melek dedi, senin için hâkim geliyor.
Nefesi, Rahman'ın nefesinin kokusundan bir koku;
O kimsenin kokusu bana Yemen tarafından geliyor.
Ey gönül! Çabuk "Ben Allah'im"¹² ışığına doğru yüzünü çevir;*

⁹ Büyük mutasavvıf, Mevlevî tarikatının öncüsü, şâir ve fakih Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (604/ 1207 Belh; 672/1273 Konya).

¹⁰ Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 361.

¹¹ Metinde bu mısra ikinci beytin ikinci mısraı, ikinci beytin ikinci mısraı da ilk beytin ikinci mısraıdır (Özalp, *a.g.e.*, s. 361); ancak tarafımızdan anlam bakımından her iki mısraın yerleri değiştirilmiştir.

¹² *Ben Allah'im*: "(Ey Mûsâ!) Hiç kuşkulanma ki ben Allah'im. İlah yoktur benden başka...", *Kur'ân-ı Kerim*, 20 Tâhâ 14 ve "Ey Mûsâ! Kuşkun olmasın ki ben, Allah'im..." *Kur'ân-ı Kerim*, 27 Neml 9. ayetlerinden iktibas. Beyitte, Hz. Mûsâ'nın Allah ile konuşmasına işaret edilmektedir. Hz. Mûsâ, ailesiyle birlikte Mısır'a giderken, Tûr-i Sînâ'ya yaklaştığında şiddetli bir rüzgar ve yağmurla karşılaşır ve yolunu şaşırır. Uzakta bir ateş görür. Ateşe yaklaşınca

(Çünkü) Tûr'(a giden) Mûsâ ondan (elinde) bir ateşle geliyor.
Dikkat et ey perişan gönül, sır kapısını kapat;
Perde ve duvar arkasından bir kişi geliyor.
Eğer cahil eşekten bir çifte yersen (ey) Ferit!
Sabret; çünkü arkasından birçok hayır geliyor.
Gazel 3: (Hezec bahri, mefûlü, mefâîlü, mefâîlü, mefâîl)¹³

آن هم نه یکی بلکه شیخونست و فنونست	هر هاجهء کاید بدلم محض جنونست
زهری بدل و دشمن آرام و سکونست	این دغدغهء خاطر و این سلطهء وسوا س
بیچاره دل اندر دو بلا زار و زبونست	کافر نتوانم شد و هم مؤمن موقن
تعویذ مرا باعث تشویش درونست	گر خوانم یک سوره بل بیست ¹⁵ بهمخوان
از حوصلهء عامی کجفهم برونست	این کشمکش مدرکه سوز دل شیدا
یا رب چه تقاضای بد نفس حرو ¹⁴ نست	بگذشت چنین عمر گرانمایه دریغا
کاین عالم ما عالم تقلیب شئونست	نومید نیم از مدد ایزد یکتا
حال من بیچاره فسانست و فسونست	آن مرد کجا تا که شود واقف عالم
زین طرفه روش خاطر ما لجهء خونست	دل مؤمن و سر کافر بدحال و بداندیش
باکی نه که توفیق خدا راهنمونست	هرچند درین تیه شدم حائر و هائم
آزادهء تأثیر غم ریب منونست	هرکس که کند ترک تدبیر بدرایت
عالم بمن امروز جو جنات و عیونست	من ترک تدبیر کنم ای عارف کامل

*Kalbime gelen her sarsıntı delilik nedenidir;
O da bir değil, belki gece baskınları ve aldatmalardır.
Bu gönül dağdağası ve bu vesvese sultası,
Gönülde sakın ve yerleşik bir zehir ve düşmandır.
Ne kafir olabilirim, ne de kesin inanan bir mümin.
Zavallı gönül, iki bela içinde çaresiz ve âcizdir.
Bir sûre değil, yirmi (sûre) de okusam peş peşe, yine de
Benim muskam, içimde sıkıntıya neden olmaktadır.
Âşık gönülün algılamayı mahveden bu keşmekeşi,
Kıt anlayışlı körün havsalasından uzaktır.
Ne yazık ki, bu değerli ömür geçti.
Ey Rabbim! Ne ahlaksızca ve kötü bir istek!
Bir olan Allah'ın yardımından ümitsiz değilim;
Çünkü bizim dünyamız, işleri altüst olmuş bir dünyadır.*

onun bir ağaç tepesinden olduğunu anlar. Korkarak geri dönmek ister. O zaman ağaçtan, “Ey Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım” diye bir nida gelir... (Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 295).

¹³ Levend, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, s. 137-138; Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 225-226.

¹⁴ Hronest : Levend, *a.g.e.*, s. 137 ; Hsronest : Özalp, *a.g.e.*, s. 225.

¹⁵ Blist : Aslında Blist : Levend, *a.g.e.*, s. 137; Özalp, *a.g.e.*, s. 225.

*O adam nerede ki hâlimi anlasın;
Ben çaresizin hâli efsane ve efsundur.
Gönül mümin, baş ise mutsuz ve kötü düşünceli bir kâfir.
Bu acayip durumdan dolayı bizim gönlümüz kan denizidir.
Her ne kadar bu çölde şaşırıp kalmışsam da,
Korkum yok; Allah'ın tevfiği rehberdir bana.
Kim bilerek tedbir almayı terk ederse,
Ölüm şüphesi üzüntüsünün tesirinden kurtulmuştur.
Ey kâmil ârif! Ben tedbir almayı terk ederim! (Çünkü)
Bugün dünya bana bahçeler ve pınarlar¹⁶ gibidir.
Kıta 1: (Remel bahri, fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilât)¹⁷*

برق ط بعم گر کند در لامکان جولانگری
شورش افتد در جهان مانند هول محشری
تا بکی این کوری و تا چند یا رب این کری
فکر اندر مجلس تار ضلالت سرسری
هرکسی در وادی وهم و خیال دیگری
جسم تربیعی مثلث هست در شکل گری
آه ازین خواب گران و زین ضلال معشری
تا ببینی عالم از تخلیط او هامت بری

صد نشان آرد ز انحای خبایای شهود
پرده بر دارم اگر از چهرهء حقّ الیقین
ای حقیقت تو همین پیدا و مردم کور و کر
عقل اندر دام تزویر خیالات تهی
کرد رسوا عقل را با ژاژخایی دگر
هفت جفت و هشت طاق اندر شمار این خیال
آنکه بیداری کند دعوی تو خواب آلوده گیر
ای که می خسبی دران خواب گران بیدار شو

*Şuhûd¹⁸ sırlarından yüz nişan getirir,
Şimşek gibi mizacım ulûhiyet âleminde gezip dolaşsa.
Eğer hakka 'l-yakîn¹⁹ yüzünden perdeyi kaldırırsam,
Dünyada mahşer telaşu gibi bir kargaşa çıkar.
Ey hakikat! Sen apaçıkısın, fakat insanlar kör ve sağır.
Ey Rabbim! Ne zamana kadar bu körlük, ne vakte dek bu sağırlık!
Akıl, boş hayallerin yalan tuzağındadır;
Düşünce, baştanbaşa sapıklığın karanlık meclisindedir.
Başka bir gevezelikle akli rüsva etti.
Herkes başka bir hayal ve kuruntu peşindedir.
Bu hayalin sayısında yedi çift ve sekiz tekdir;
Geometrideki dörtgen şekli üçgendir.*

¹⁶ "Bahçelerin ve pınarların içinde": Kur'ân-ı Kerîm, 26 Şu'ara 147. ayetten iktibas.

¹⁷ Levend, Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri, s. 138-139; Özalp, Ömer Ferid Kam, s. 368.

¹⁸ Hakk'ı Hak ile görmektir. İlahî tecellileri temaşa etmek, mâna âlemini seyretmek, kesreti ahadiyette görmektir (Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 332).

¹⁹ Bir şeyi tadarak veya yaşayarak öğrenmek. Kesin ve apaçık bilgi. Sâlikin hem ilim yönünden, hem de hal ve müşahede yönünden Hak'ta fani ve Hak ile baki olmasıdır (Uludağ, a.g.e., s. 153-154).

*Uyanıklık iddiasında bulunanı sen uyuyor say.
Ah bu ağır uykuya ve cemaat saplantısına!
Ey sürekli o ağır uykuda uyuyan! Uyan, kalk da
Dünyayı yalan kuruntularından uzak gör.*

Kıta 2: (Remel bahri, fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilât)²⁰

دم زنی ای شیخ عارف هر گه از سر وجود ترهات بی مالت کی شود هادی مرا

خوش کنی گر بگذری زین دعوی بی فائده وحدت و کثرت ترا وز هر دو آزادی مرا

*Ey ârif şeyh! Her an varlık sırrından söz edersin.
Neticesiz, boş sözler nasıl rehber olur bana?
Bu faydasız davadan vazgeçersen iyi edersin.
Birlik ve çokluk sana, her ikisinden azat olmak bana.*

Kıta 3: (Hezec bahri, mefûlü, mefâilün, feülün)²¹

عمری اگرت بیاید ای دوست بی دغدغه در جهان فانی

در خواست کن از خدای بیچون کوری و کری و بی زبانی

*Ey dost! Eğer sana bir ömür gerekiyorsa
Dağdağasız, fani dünyada.
Eşi ve benzeri olmayan Allah'tan iste,
Körlük, sağırlık ve dilsizlik.*

Kıta 4: (Hafif bahri, fâilâtün, mefâilün, fâ'lün/fa'lât)²²

دوستان را گهی زیارت کن تا شود بیت دوستی معمور

خوش نباشد ز دیده دور شدن هر که از دیده دور از دل دور

*Ara sıra dostları ziyaret et de
Dostluk evi mâmur olsun.
Gözden uzak olmak hoş olmaz;
Gözden uzak olan gönülden (de) uzaktır.*

Kıta 5: (Müctes bahri, mefâilün, feilâtün, mefâilün, feilün/fa'lât)²³

²⁰ Levend, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, s. 140; Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 228.

²¹ Levend, *a.g.e.*, s. 141; Özalp, *a.g.e.*, s. 228.

²² Levend, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, s. 142; Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 228.

ز بس که وقف نظر کرده ام بعارض تو شدست در نظرم هر چه هست آن تاریک

کسی که در نگرده آفتاب را پیوست ز فرّ او شودش در نظر جهان تاریک

*Senin yüzüne o kadar çok bakmışım ki,
Var olan her şey gözüme görünmez oldu.
Sürekli güneşe bakan kişinin gözünde,
Onun ışığından dolayı dünya karanlık olur.*

Kıta 6: (Remel bahri, fâilâtün, fâilâtün, fâilün/fâilât)²⁴

کاملی گر خدمت ندادن کند این نه از پستی قدر و گوهر است

از گرانباری درین راه حیات آدمی هر گاه محتاج خراست

*Eğer kâmil bir kişi cahillere hizmet ederse
Bu, değerinin ve cevherinin düşüklüğünden değildir.
Bu hayat yolundaki ağırlıktan dolayı,
İnsan her zaman eşeğe muhtaçtır.*

Kıta 7: (Remel bahri, fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilât/fâilün)²⁵

حد شناسی برترین اوصاف مرد کاملست در محافل هر که داند قدر خود مکرم شود

سستی بازو ببین از پهلوانی در گذر گربه گر شیری فروشد سخرهء عالم شود

*Haddini bilmek, olgun insanın en güzel vasfıdır.
Mahfillerde kendi kıymetini bilene saygı duyulur.
Pazularının zayıflığına bak; pehlivanlıktan vazgeç.
Kedi eğer aslanlık taslarsa âlemin maskarası olur.*

Kıta 8: (Müctes bahri, mefâilün, feilâtün, mefâilün, feilât)²⁶

جهالتست همیشه کلید گنج مراد نصیب مردم دانا بلیهء حرمان

بهل هوای ره م عرفت که آخر کار بکوی کدیہ رساند ترا ره عرفان

²³ Levend, *a.g.e.*, s. 143; Özalp, *a.g.e.*, s. 228.

²⁴ Levend, *a.g.e.*, s. 144; Özalp, *a.g.e.*, s. 228.

²⁵ Levend, *a.g.e.*, s. 145; Özalp, *a.g.e.*, s. 228.

²⁶ Levend, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, s. 146; Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 229.

*İstek hazinesinin anahtarı her zaman cehalettir.
Bilge insanların nasibi mahrumiyet belasıdır.
Marifet yoluna heveslenmeyi bırak; sonunda
İrfan yolu seni dilencilik sokağına ulaştıracak.*

Kıta 9: (Hezec bahri, mefâilün, mefâilün, mefâilün, mefâilün)²⁷

ولی بنگر به امعان نظر احوال دنیا را بلی عیدست و ایام صفای خاطر یاران

بیرس از گوسفندان ماجرای عید اضحی را خرامان می روی با جامه های فاخر ای نادان

*Evet bayramdır ve dostlar için safa günleri;
Fakat, dikkatle bak dünyanın haline,
Paha biçilmez elbiselerle salınarak yürüyorsun, ey cahil!
Koyunlara sor kurban bayramı macerasını.*

Kıta 10: (Muzâri bahri, mefûlü, fâilâtün)²⁸

چوگان بدست قدرت ما گوی دشت حیرت

خواهی بکن شکایت خواهی بکن تحمل

*Biz, şaşkınlık çölünün topu(yuz);
Çevgen kudret (Tanrı) elinde,
İster tahammül et,
İster şikayet et.*

Kıta 11: (Remel bahri, fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün)²⁹

کادمی را آنچنان هستی شود بار بدن زندگانی هر که را دشوار باشد مرده به

هرکس از مردن بترسد بیم من از زیستن سستی پیری گریبانم گرفته است ای فرید

*Hayatın kendisine zor geldiği kişinin ölmesi daha iyidir;
Çünkü varlık insanoğluna beden yüküdür.
İhtiyarlık hâlsizliği yakamı tutmuştur, ey Ferit!
Herkes ölümden korkar, benim korkumsa yaşamaktan.*

Rubai 1: (mefûlü, mefâilün, mefâilün, fâ')³⁰

²⁷ Levend, a.g.e., s. 149; Özalp, a.g.e., s. 228.

²⁸ Levend, a.g.e., s. 80; Özalp, a.g.e., s. 228.

²⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 402.

ه ر لحظه کنم ز دست قهرش فریاد

رنجیده دلم ز جور چرخ بیداد

زین عالم بی وفای رنجش معتاد

بیدای عدم هزار بارم خوشتر

*Zalim feleğin zulmünden gönlüm kırgın.
Her an onun kahreden elinden feryat ederim.
Yokluk çölü binlerce defa daha hoştur bana,
Eziyeti adet edinen bu vefasız âlemde.*

Rubai 2: (mefûlü, mefâilün (mefâilü), mefâilün, fâ‘)³¹

بنشین و مکن هرزه درآیی هرگاه

ای دل تونه ای ز راز هستی آگاه

راهیست بسی دراز و عمری کوتاه

هر جا که رسی اول منزل آنست

*Ey gönül! Sen varlık sırrını bilmiyorsun;
Otur ve sürekli saçmalayıp durma.
Vardığın yer, ilk menzil orasıdır;
Çok uzun bir yol; fakat ömür kısa.*

KAYNAKLAR

BOLAY, Süleyman Hayri, *Ferîd Kam*, Ankara 1988.

———, “KAM, Ömer Ferit”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIV, 271-273.

ÇELTİK, Halil, *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı*, Ankara 1998.

³⁰ Levend, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, s. 147; Özalp, *Ömer Ferid Kam*, s. 228.

³¹ Levend, *a.g.e.*, s. 148; Özalp, *a.g.e.*, s. 228.

DEĞİRMENÇAY, Veyis, “Ömer Ferit Kam’ın Afgan Kralı Emânullah Han’a Methiyesi ve Hâkânî-yi Şirvânî’nin Eyyân-ı Medâyin Adlı Kasidesine Naziresi”, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz 2005, Ankara, Yıl V, S. 19, s.7-22.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri I-IV*, Dergâh yayınları, İstanbul 1988.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1946.

Ömer Ferit Kam, *be-Hâkpâ-yi A’lâ Hazret Pâdişâh-i Afgân Emânullah Hân Hallede’llâhu Mulkehu*, Evkâf Matbaası, İstanbul 1928.

———, *Dinî Felsefî Sohbetler* (sad. Süleyman Hayri Bolay), Ankara 2003.

ÖZALP, M. Nazmi, *Ömer Ferid Kam*, İstanbul 2000.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 2000.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2001.